

dr hab. Renata Czekalska, prof. UJ
Instytut Bliskiego i Dalekiego Wschodu
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Kraków, 23 listopada 2020 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Joanny Beczkowskiej, pt.:
Południowokoreański nacjonalizm – kategoria innego w budowaniu narracji narodowej.

Przedłożona do recenzji, licząca 323 strony praca doktorska Pani mgr Joanny Beczkowskiej, przygotowana pod opieką naukową Pani prof. zw. dr hab. Małgorzaty Pietrasiak, poświęcona jest w głównej mierze identyfikacji, charakterystyce oraz analizie ról przypisywanych państwom sąsiednim w procesie konstruowania południowokoreańskiej tożsamości narodowej, w którym istotną rolę spajającą naród odgrywają inne państwa. Autorka rozprawy dokonała tu słusznego wyboru i ograniczyła analizy do roli w tym procesie dwóch kluczowych państw, to jest Japonii i Korei Północnej. Dokonując wyboru materiału badawczego Pani mgr Beczkowska wprowadziła jeszcze jedno słuszne ograniczenie i zawężyła jego zakres „do narracji narodowych w postaci filmu” (s. 12). Ponadto, jak sama stwierdza Jej „rozprawa wpisuje się w nowe podejście w stosunkach międzynarodowych, zakładające znaczenie tożsamości narodowej”, pojmowanej jako zjawisko zmienne, definiowane w odniesieniu do znaczących „innych” (s. 10).

Recenzowana rozprawa skonstruowana została w sposób przejrzysty i logiczny. Podzielona jest na cztery komplementarne wobec siebie rozdziały. We Wstępie zdefiniowano jej cel i zakres, jak również główny problem badawczy, hipotezy badawcze oraz metodologię, obejmującą – obok metody głównej, czyli krytycznej analizy dyskursu narracji narodowych – różne metody badawcze z zakresu nauk politycznych i społecznych, w tym przede wszystkim studium przypadku. Za sprawą tej metody, uznanej słusznie przez Autorkę pracy za szczególnie przydatną w prowadzonych badaniach, udało się zdefiniować zarówno „tożsamość koreańską, w której ogromną rolę [sic] odgrywają czynniki etniczne, pozwalające na utrzymanie twierdzenia o istnieniu jednego koreańskiego narodu pomimo podziału”, jak i tożsamość południowokoreańską, skonstruowaną w relacji do „Korei Północnej jako znaczącego ‘innego’” (s. 10). Obok zdefiniowania głównego problemu badawczego (s. 7),

Autorka rozprawy sformułowała siedem pytań badawczych (s. 8), a także postawiła cztery hipotezy (s. 8-10), w których zakłada, że: 1/ „Koreańska tożsamość narodowa jest kształtowana przez dwa główne czynniki – etniczną i kulturową jedność oraz walkę o niepodległość (poczucie zagrożenia z zewnątrz).”; 2/ „Istnieją różne kategorie „innego” w południowokoreańskich narracjach, takie jak „wróg” czy ‘brat’.”; 3/ „Na wizję retoryczną „innego” funkcjonującą w narracjach narodowych wpływają zarówno relacje dwustronne, jak i polityka wewnętrzna. Jednocześnie wizja ta kształtowana przez społeczeństwo również może wpływać na politykę zagraniczną.”; 4/ „W okresie rządów autorytarnych to państwo posiadało kontrolę nad narracjami narodowymi, które były wykorzystywane do legitymizacji władzy. Po demokratyzacji zwiększył się udział społeczeństwa w ich konstruowaniu, co doprowadziło do ich reinterpretacji.”

W taki oto sposób Autorka jasno i rzetelnie omówiła swoje zamierzenia badawcze, zrealizowane następnie w poszczególnych częściach rozprawy. W równie klarowny sposób, Pani mgr Beczkowska uzasadniła podjęcie problemu badawczego, który – w moim przekonaniu – z pewnością zasługuje na uwagę, zwłaszcza w ujęciu określanym przez samą Autorkę jako „nowe”, zaproponowanym w recenzowanej rozprawie.

W rozdziale pierwszym dysertacji Doktorantka omawia wybrane zagadnienia dotyczące kluczowych dla pracy zjawisk, takich jak nacjonalizm, tożsamość narodowa i narracje narodowe. Przeprowadzona w tej części pracy rekonstrukcja nie tylko zachodniej, ale także azjatyckiej – czy dokładniej południowokoreańskiej – perspektywy badawczej z całą pewnością stanowi właściwe tło dla dalszych rozważań i nie mam żadnych wątpliwości co do konieczności umieszczenia jej w rozprawie. Ponadto należy podkreślić, że choć z pewnością nie było to zadaniem łatwym, Pani mgr Beczkowska trafnie rozpoznała i wskazała potencjalne czynniki mogące wpływać na konstruowanie narracji narodowych w Republice Korei oraz specyficzne elementy charakteryzujące podejście koreańskich badaczy. Ponadto, wychodząc poza ramy teoretyczne wyznaczone klasycznymi podejściami Alexandra Wendta, Autorka rozprawy zaproponowała ujęcie badawcze rozszerzone o zagadnienie roli polityki wewnętrznej państwa w kształtowaniu tożsamości, formułując tezę, że „Zrozumienie tożsamości narodowej w stosunkach międzynarodowych wymaga (...) nie tylko analizy relacji między państwami i przypisywanych sobie nawzajem ról, definiujących te relacje (wróg, sojusznik), ale także

kontekstu sytuacji wewnętrznej. (...) Nie można zbadać politycznego wymiaru bez zrozumienia tej treści, którą [sic] dostarczają właśnie narracje.” (s. 58-59). Oceniając rozdział pierwszy należy podkreślić bardzo dobre przygotowanie teoretyczne Autorki, a także – widoczne już we Wstępie – klarowne formułowanie ram badawczych przyjętych w pracy.

Rozdział drugi poświęcony został analizie historyczno-politycznego kontekstu, w jakim powstawała koreańska tożsamość po upadku dynastii Joseon. Ponadto w rozdziale tym Autorka skupiła się na tak istotnych kwestiach, jak zależność między doświadczeniem kolonializmu stanowiącego zarówno źródło wspólnej koreańskiej tożsamości, jak i podstawę dwóch odrębnych nacjonalizmów, a także związek kina jako narracji narodowej z powstaniem koreańskiej tożsamości oraz tworzenie narodowych narracji w okupowanej Korei. Autorka zarysowuje także skomplikowaną siatkę relacji pomiędzy nacjonalizmem i kolonializmem, ukazując koreańskie doświadczenie kolonializmu jako „zarazem wyjątkowe, jak i traumatyczne” (s. 102). Rozdział stanowi uporządkowaną, rzetelną i obiektywnie umotywowaną syntezę prezentowanych w nim zagadnień. Ponadto jest dobrym i koniecznym dopełnieniem rozdziału pierwszego, wraz z którym tworzy świetnie skomponowane tło dla analiz przedstawionych w dalszej części dysertacji.

Najcenniejszy komponent rozprawy stanowią w mojej opinii rozdziały trzeci i czwarty, oba poświęcone analizie porównawczej sposobów kształtowania narracji i konstruowania interpretacji o charakterze historyczno-polityczno-społecznym, w odniesieniu do Japonii (rozdział trzeci) i Korei Północnej (rozdział czwarty). Obydwa rozdziały mieszczą się w tych samych ramach czasowych, od upadku japońskiego kolonializmu na Półwyspie Koreańskim, po początkowy okres prezydentury obecnego prezydenta Republiki Korei, Moon Jae-ina. Rozdział ten przynosi weryfikację tez postawionych w części wstępnej rozprawy, a także zawiera rzetelną ocenę krytyczną odniesień konsekwentnie zidentyfikowanych w narracjach narodowych – zgodnie z przyjętym założeniem, głównie w wybranych filmach – i opisanych przez Autorkę rozprawy. W rezultacie Pani mgr Beczkowska dokonuje wieloaspektowej analizy czynników, jakie mogły wywrzeć wpływ na ton i wymowę tekstów kultury przywołanych jako źródłowe, przeprowadzonej z różnych perspektyw i przedstawionej w dobrze zarysowanym kontekście polityczno-społecznym. Dokonując oceny tej części dysertacji warto podkreślić dojrzałość badawczą Autorki, przejawiającą się między innymi w umiejętnym wychwytywaniu

potencjalnych manipulacji oraz trafnym odczytywaniu treści, również tych pozatekstowych. Warto nadmienić, że analiza języka filmowego nie należy do zadań łatwych, tym bardziej więc na pochwałę zasługuje umiejętne odczytywanie znaczeń zarówno obecnych w przywołanych obrazach symboli, jak i nawet tylko sugerowanych zachowań symbolicznych, których wychwycenie świadczy nie tylko o dużej wrażliwości Autorki pracy, ale także o Jej doskonałej znajomości kontekstu kulturowego opisywanych zjawisk (np. s. 123, 203, 257, 273 i in.).

Oceniając tę część pracy należy również podkreślić dobre rozeznanie Autorki w materialne źródłowym oraz Jej umiejętność porządkowania i oceny odmiennych stanowisk. Na pozytywne podkreślenie zasługuje także obecność licznych przypisów merytorycznych, stanowiących cenne uzupełnienie tekstu głównego (np. p. 186 s. 112; p. 269 s. 184; p. 281 s. 199; p. 306 s. 223; p. 328 s. 248 i in.).

Rozprawę zamyka starannie przygotowane Zakończenie, w którym Autorka w sposób klarowny i systematyczny przedstawia wnioski z ustaleń poczynionych w części badawczo-analitycznej.

Obowiązkową, niestety, częścią pracy recenzenta jest podzielenie się własnymi wątpliwościami czy wskazanie pewnych wad, od jakich nawet najbardziej udane dzieło naukowe zwykle nie jest wolne. W przypadku dysertacji doktorskiej Pani mgr Joanny Beczkowskiej do tych, w mojej opinii, należą:

1. Sposób sformułowania tytułu rozprawy.

Jak stwierdza Autorka na s.12, „Ze względu na zakres badania materiału badawczy został ograniczony do narracji narodowych w postaci filmu.” (wytłuszczenie Autorki). Zastanawia zatem, dlaczego przy tak kategorycznie sformułowanym ograniczeniu tytuł rozprawy nie został doprecyzowany odpowiednim podtytułem, wskazującym na takie ograniczenie.

2. Sposób sformułowania „podsumowań”, kończących poszczególne rozdziały (por. rozdz. 1.4, 2.4, 3.4, 4.3).

Szanuję decyzję Autorki pracy, która najwidoczniej uznała za właściwe zaprezentowanie w ramach owych podsumowań swego rodzaju syntezy poglądów odnoszących się do

omawianych w danym rozdziale problemów, jednakże – jako czytelnik pracy – czułam się zawiedziona, gdyż zapowiedź wyrażoną rzeczownikiem „podsumowanie” odczytywałam za każdym razem jako obietnicę tekstu zawierającego syntezę analiz przeprowadzonych przez Autorkę. Szczególny niepokój wzbudziło podsumowanie rozdziału czwartego, w którym nie tylko nieoczekiwanie podjęta została próba odpowiedzi na pytanie „Czy zjednoczenie jest nadal możliwe?” (s. 296), ale także Autorka odniosła się do analizy porównawczej narracji narodowych Korei Północnej i Korei Południowej (s. 297), choć taka analiza nie stanowiła przedmiotu pracy (zapowiedziana została natomiast w Zakończeniu, jako ważny – i słusznie – problem do podjęcia w przyszłych badaniach; por. s. 305).

3. Pewien niepokój budzi także stwierdzenie (cytuję dosłownie): „To co odróżnia przypadek koreański to wyzwolenie z jednej okupacji, by znaleźć się ponownie pod wpływem zewnętrznych potęg.” Czy na pewno sytuacja Korei jest tu aż tak wyjątkowa?

4. Autorka nie definiuje, w jaki sposób rozumie kluczowe dla pracy terminy, jak np. „kultura symboliczna” (s. 41), „Znaczący Inny” (s. 103) oraz w jakim ujęciu terminy te stosuje.

5. Niekonsekwencja występuje w zapisie kluczowych dla rozprawy pojęć „inny”/ „Inny”, „obcy”/ „Obcy” etc.

6. Zweryfikowane powinny zostać tłumaczenia tytułów koreańskich filmów oraz fragmentów dialogów (np.: „Hurra! dla wolności” s. 116 i in.; „po co kupować ziemię, gdy twój kraj jest skradziony?” s. 160; „Szeptanie: życie jako kobieta w Azji” s. 176; „Potajemnie wielki” s. 257 i in.), tak, aby ich brzmienie stało się naturalne dla języka polskiego.

7. W pracy występują niezręczności stylistyczne, które trudno w pełni zaliczyć do potknięć językowych, gdyż powodują merytoryczne przekłamanie (np.: zdanie „Przyjęte w niniejszej rozprawie podejście badawcze jest interdyscyplinarne, gdyż zastosowanie narzędzi innych dyscyplin może przyczynić się do rozwoju stosunków międzynarodowych.” s. 11, w którym z całą pewnością chodzić miało o rozwój badań w zakresie stosunków międzynarodowych; czy stwierdzenie: „W micie o Dangunie bardzo istotne jest to, że pozostaje on poza chińską genealogią: jest to wnuk władcy Niebios. Co więcej, we wcześniej panującej dynastii Goryeo (od której wywiedziono nazwę „Korea”) istniała doktryna „wszystko pod jednym niebem” ...” s. 67, z którego można wywnioskować, że dynastia Goryeo panowała w czasach przed Dangunem; „naród hinduski” s. 39; i in.)

Od strony językowej i redakcyjnej, rozprawa została przygotowana z dużą starannością, niemniej zawiera pewne błędy i usterki:

a/ Wszystkie fotografie nazwano w pracy „rysunkami”.

b/ Występuje brak konsekwencji w odmianie koreańskich imion i nazwisk, które – nawet te same – raz podlegają odmianie a raz nie (np.: „wypowiedzi Ahna Changho” ale „żołnierz Kim chce schwytać Ahn Chnagho” s. 134; „po objęciu władzy przez Parka” ale „decyzja ta nie wynikała z japońskiej edukacji Park Chung-hee” s. 138).

c/ Pojawiają się dość często błędy literowe w zapisie koreańskich nazwisk (np.: zapis imienia Rhee Syngmana pojawia się, obok wersji właściwej, w trzech innych: Syngamana s. 135 i Syngamna s. 137, Sygmana s. 138; podobnie zapis imienia Ahna Changho również jako Chnagho s. 134).

d/ W pracy występuje spora liczba potknięć językowych, począwszy od stylistycznych niezręczności w rodzaju „powiązania z Japonią, która zabijając ojców stanowi...” (s. 156); „kobiety dosłownie dostały głos w postaci wyznań ofiar” (s. 168); „ćwiczenie strzelania na dzieciach” (s. 196); „zdobył główną nagrodę na ceremonii” (s. 248); „szpiegiem mieszkającym w Korei Południowej pod przykrywką” (s. 290), poprzez pomyłki gramatyczne (np. „uchwalenie ustawy o zdrajcach narodowych, w którym zawarto” s. 112; „ma na celu zmanifestowanie Koreańczykom na uchodźstwie i całemu światu nieugiętą postawę narodu” s. 121; „moralność protagonisty przeciwstawiona braku kodeksu moralnego u antagonisty” s. 149; „o wybitnych jednostkach, którzy byli przywódcami” s. 151; „o komunistach z Korei Północnej jako „bestiach”, którzy niesprowokowani zaatakowali południe” s. 231; „akt patriotycznego konsumpcjonizmu jest czymś, co wiele kin narodowych może pozazdrościć Korei Południowej” s. 256; „choć istnieje idea jednego koreańskiego narodu, jest ona kulturowym konstruktem i jako taki ulega przemianom” s. 298), a także miejscami stosowanie zasad angielskiej ortografii (np. „Prezydent” s. 138) oraz kalek z języka angielskiego (np. „wymagającym ‘protekcji’” w znaczeniu wymagającym ‘opieki’ s. 82 czy „Ryu (...) zdradza ideały swojej publicznej persony” s. 258).

Zamykając część poświęconą uwagom, podkreślam, że powyższe zastrzeżenia nie umniejszają wysokiej oceny recenzowanej rozprawy doktorskiej. Zostały w recenzji zawarte przede wszystkim dlatego, aby Autorka zechciała je wziąć pod uwagę przygotowując w przyszłości do druku swoją pracę, która w mojej opinii winna zostać opublikowana.

Wniosek końcowy

Rozprawa Pani mgr Joanny Beczkowskiej prezentuje wysoki walor naukowy, a jej Autorce należą się wyrazy uznania za przeprowadzenie wnikliwej analizy wybranego materiału filmowego. Przedstawiona praca jest także źródłem ciekawych i inspirujących spostrzeżeń, zwłaszcza dotyczących relacji pomiędzy polityką a sztuką. Powyższe argumenty dają podstawę do wysokiej oceny przedłożonej dysertacji doktorskiej.

Na podstawie przedstawionej opinii stwierdzam, że rozprawa doktorska *Południowokoreański nacjonalizm – kategoria innego w budowaniu narracji narodowej* autorstwa Pani mgr Joanny Beczkowskiej, napisana pod kierunkiem Pani prof. zw. dr hab. Małgorzaty Pietrasiak, spełnia wymagania określone w obowiązującym tekście Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki i wnoszę o dopuszczenie Pani mgr Joanny Beczkowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

